

PREDMETNOST U VUK-PAVLOVIĆEVOJ FILOSOFIJI

MARIJA BRIDA

(Zadar)

UDK: 1(091) Vuk-Pavlović
Izvorni znanstveni članak
primljen: 22. 6. 1989.

Modifikacije fenomenološke metode, koje su se pojavile nakon Husserlova utemeljujućeg pothvata, usmjeravaju se pretežno korijenima one »čiste svijesti« koju Husserl postulira kao transcendentarno-fenomenološkom redukcijom raščišćeno područje intencionalnog života svijesti te područje svoga istraživanja. Tendencija da se istraživanje usmjeri u slojeve dublje od ovih nije proizašla iz samih kriticističkih pobuda — jer takve unutar Husserlove u sebi uzorne metodologije i ne bi imale pravog povoda — već iz originalne spontanosti konkretnih mislilaca i problematike koja im se s time u vezi nametala, a za koju je fenomenološka metoda, suštinski uzeta, pružala pogodan način savladavanja. Već je Husserl, osobito svojom idejom o uspostavi izvornog značaja teorije, otvorio mogućnosti proširenja fenomenologije na područja koja sam nije bio predvidio: uz odgovarajuću »fenomenološku modifikaciju« subjektovog stava »*svi akti, koji nisu isprva teoretski, dadu se promjenom stava pretvoriti u teoretske akte*«¹ — čime se napušta apstraktna i više-manje proizvoljna podjela čovjekovih opredjeđenja na »teoriju« i »praksu«, i zamjenjuje se fenomenološki karakteriziranim načinom kojim subjekt živi u svojim intencionalnim aktima.² Ta se karakterizacija sastoji u načinu apriorne usmjerenosti transcendentalnog subjekta na čisti eidos, dakle u načinu na koji se u danome slučaju zbiva transcendentarno proziranje bitstva (*Wesens-*

¹ Husserl, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie . . .*, II, Haag 1952, str. 8 — »*alle Akte, die nicht von vornherein theoretische sind, lassen sich durch Einstellungsänderung in theoretische Akte verwandeln.*« — Riječ »Einstellung« prevodim ovdje sa »stav«. Ovaj termin se u nas upotrebljava i u drugim značenjima, ali ga je upravo u ovome značenju upotrebio Vuk-Pavlović u svojoj SPOZNAJI I SPOZNAJNOJ TEORIJI, o kojoj problematici će ovdje biti riječ.

² Isto, str. 3 i d.

schau). Svako proziranje bitstva kao takvo je teoretsko, bez obzira na to da li se zbiva na području vrednovanja, umsko-razumskog mišljenja, egzistencijalnog razumijevanja itd.

U svim modifikacijama fenomenološke metode sačuvana je ova bit noetsko-noematske relacije kojom se vrši ideiranje ili proziranje bitstva. Ali poimanje transcendentnosti različito je; ukoliko se taj termin ne napušta, on prestaje značiti unutarsvjesnu izoliranost i usmjera se prema svome originalnom značenju koje ga približava nadilaznosti. Ovo je osobito slučaj u Heideggera, čija se koncepcija fenomenološke metode³ ističe principijelnom dosljednošću u egzistencijalnom pristupu izvornome *φαινεσθαι*, tj. samopokazivanju transcencije bitka. U svome temeljnom ontološkom ustrojstvu, biti-u-svijetu, tubitak razumijeva vlastitost bitka. I to razumijevanje je apriorno. Ali apriorno proziranje biti egzistencijalnih struktura, koje ima značaj cjelovitog intencionalnog akta, zbiva se u transcendentalnom horizontu vremena; vrši ga svjesni subjekt, ali ne iz izoliranosti, već iz pripadanja strukturama u kojima je ek-sistentan. Noetsko-noematska relacija događa se, dakle, u aktima ideiranja, kojima se u egzistencijalnim strukturama razotkriva transcencija bitka. (U terminima Vuk-Pavlovićeve filosofije označio bi se takav odnos kao metempirički stav metempiričkog predmeta.)

Vuk-Pavlovićevo razmatranje smisovitosti doživljaja i strukturâ u kojima se ona zbiva ima po osobitostima njegova analitičkog pristupa kao i po sintetičkim zahvatima osmišljavanja bitne oznake jedne realistički usmjerene fenomenološke metode. Po iznicanju osmišljavajućeg procesa iz neposredne zazbiljnosti i trajnom održavanju promatranja u mnogostrukosti zazbiljnosnih veza on je bliži Heideggerovoj egzistencijalnoj koncepciji nego Husserlovu transcendentalno-redukcijskom postupku. Ali ga s Husserlom povezuje prebacivanje težišta na zakonitost subjekt-objekt relacije koja, u razvijenosti doživljajnih struktura, postaje nosiocem smisaonosti. Na taj se način i može iskristalizirati predmetnost, koja u Vuk-Pavlovićevoj filosofiji poprima višestruke strukturalne i značenjske osobitosti.

Doživljajna neposrednost — prastav — u subjekt-objektnoj nerazlučenosti sadržava klice svega onoga što će suodrediti sadržajno bogatstvo razvijenih doživljajnih struktura.⁴ Od doživljajnog prastava zavisi u stalnome smislu kojim će se putovima kretati daljnje aktualiziranje — prolaženje kroz međustav i sintetiziranje ovih fenomenalnih slojeva doživljaja u bistvu. Premda su, naime, logički i fenomenalno nezavisni, nisu ti doživljajni slojevi međusobno odvojeni, nego

³ Heidegger, *Sein und Zeit*, Max Niemeier, Tübingen 1957, str. 27 i d.

⁴ Svoju analizu doživljaja i pogled na fenomenalne slojeve iznio je Vuk-Pavlović u djelu: *Spoznaja i spoznajna teorija*, Zagreb 1926, str. 20—36. (Ovo izdanje unaprijed označujem: Sp.). — Termine pišem ovdje onako kao što su pisani u Vuk-Pavlovića, npr. »bistvo«, itd.

se u doživljajnom totalitetu prožimaju kao mogućnosti, te je i na stupnju najrazvijenijih doživljajnih struktura moguć neposredan bistveni uvid u prastav.⁵ Razlučivanje subjekta i objekta zbiva se u međustavu znanja konstituiranjem relacije svjesnost — predmetnost. Međustavnim funkcioniranjem ove relacije određuje se logičko i fenomenalno mjesto predmetnosti, tj. predmetnost se razlikuje od onoga što ona nije; riječ je, dakle, o predspoznajnom određivanju putem negacije. Dok funkcija — svjesnost — zadržava vremenost doživljaja, predmetnost je bezvremeni smisao. Pozitivnost tog smisla, tj. spoznaja, aktualizira se na doživljajnom stupnju bistva sintetičkim zahvatom koji ujedinjuje neodređenu pozitivnost prastava s negativnom određenošću međustava. Taj sintezom dobiven sadržaj jest građa u kojoj zrenje bistva otkriva smisao. Zrenje bistva aprioran je akt koji označuje spoznaju u njezinu pravom značenju. Tim intencionalnim aktom dobiva odnošenje svjesnosti i predmetnosti značaj noetsko-noematske relacije, a njezin predmetni relati, *noema*, jest jedinstvo predmeta i njegovog smisla. Dimenzija u kojoj se konstituira bistvo može se smatrati transcendentálnom (Vuk-Pavlović ne upotrebljava taj termin) u smislu *nadilaznosti* činjeničnog područja, ali ne u smislu odvojenosti od njega, jer se upravo aktualizira povezanošću s činjenicama: »*bistvo* je (...) *onaj konstitutivni faktor koji činjenicu u njenu nagome postojanju veže uz zazbiljni smisao*.«⁶

Dimenzija smisla, *logosa*, u kojoj bistvo ima svoj identitet, povezana je, dakle, s doživljajnom zazbiljnošću ne samo osmišljujućim nego i konstituirajućim djelovanjem. To se očituje u sintetičkom zahvatu kojim se — u aktu zrenja bistva otkriven smisao — superponira činjeničnoj pozitivnosti prastava razlučenoj međustavnim negacijama, tvoreći cjelovit doživljaj kao kompleksiju u kojoj postoji zakonska hijerarhičnost smisla: činjenična pozitivnost prastava i negativnost međustavnih određenja *inferiora* su u odnosu na smisaonost kompleksije čiji su dijelovi. U ovom tumačenju Vuk-Pavlović je slobodno primijenio stavove Meinongove teorije predmeta, i to osobito one iz njegova razmatranja o »predmetima višega reda«⁷: takav je predmet kompleksija, utemeljena na stanovitom broju predmeta koji su joj podređeni i povezani s cjelovitošću kompleksije zakonskom relacijom, ali mogu i nezavisno istupati izvan te relacije; kompleksija je, međutim, nesamostalna u odnosu na dijelove kojima je superponirana. U ovoj primjeni Meinongove teorije na odnose doživljajnog totaliteta spram njegovih dijelova, i obrnuto, te na strukturiranost i smisaonu stupnjevitetost doživ-

⁵ Sp., 60.

⁶ Sp., 26. Vuk-Pavlović ističe na tom mjestu, u napomeni 6, srodnost i razliku svog shvaćanja *bistva* s Husserlovim — *Wesen*.

⁷ Meinong, A.: *Über Gegenstände höherer Ordnung und deren Verhältnis zur inneren Wahrnehmung*. — U: *Abhandlungen zur Erkenntnistheorie und Gegenstandstheorie* (Gesammelte Abhandlungen II), Leipzig 1913; str. 386 i d.

ljaja ima, u vezi s problematikom koja se razmatra, i nekih modifikacija Meinongovih stavova. Ali diferentno je da je Vuk-Pavlović našao na taj način mogućnost da (umjesto postuliranja odvojenosti »transcendentalnog« i »zbiljskog« područja u istraživanju) neophodno razlikovane činjeničnog i bistvenog područja izvede stupnjevanjem smislovitosti doživljajnih fenomena i relacija u kojima djeluju, bez metodskog reduciranja vezâ tih fenomenalnih područja sa zazbiljnošću. Prema tome, eidetski sloj doživljaja — umjesto da bi »stavljao u zagrada« zbiljsko događanje — upravo se sintetički na njega usmjerava da bi apriornim zrenjem bistva zahvatio doživljajem dano zazbiljnosno bogatstvo. Ovu realističku usmjerenost ne provodi Vuk-Pavlović samo u tumačenju intencionalnog života svijesti nego ona cjelovito karakterizira njegovu filosofiju, a izravno se izražava u koncepciji pluraliteta predmetnosti u odnosu na strukturalne i značenjske osobitosti.

* * *

Razmatrajući mogućnosti fenomenološkog pristupa bistvu predmetnosti Husserl uzima, među ostalim, za primjer »svijest o jednome cvatućem stablu jabuke, ovome ovdje u ovome vrtu.«⁸ — U sklopu našega spoznajnog i praktičkog odnošenja unutar »prirodnog iskustva« (*die naturale Erfahrung*) to stablo raste, lista i cvjeta, a može biti i uništeno ako izgori ili bude posječeno; također njegov trag u našem pamćenju mijenja se i može nestati. Međutim, u transcendentalnosti »fenomenološkog stava« (*die phänomenologische Einstellung*) kao n o e m a intencionalnog akta čiste svijesti održava to stablo svoj eidetski identitet, koji kao mogućnosti obuhvaća te promjene, no one ne dodiruju njegov fenomenološki smisao. Ističući principijelne razlike između »ovog stabla« kao predmeta prirodnog iskustva i »ovog stabla« kao transcendentalne noeme te usredotočujući se na pitanja zasnivanja znanosti, Husserl smatra da samo ovaj transcendentalno-noematski vid »stabla« može figurirati kao predmet u istraživanjima fundamentalne znanosti. Vuk-Pavlovićevo stanovište u tom pogledu ima stanovitu analogiju s Husserlovim, utoliko što i za njega »cvatuće stablo u vrtu« u njegovoj zbiljskoj konkretnosti nije predmet teorije, nego »stvar« u sklopu našeg praktičkog pristupa koji može biti neposredan, ali i zamućen heterogenim navikama i predrasudama. Međutim, u njega postoji razgranat pluralitet u određenjima predmeta i predmetnosti uopće, koji stoji u vezi s općenitim značajkama njegove filosofije.

Premda doživljajni sloj prastava još ne sadrži predmetna određenja može se ipak, slobodnije uzevši, govoriti o »prastavnim predmetnostima«. Upravo ta slivenost s neposrednošću subjekta daje im u stal-

⁸ Husserl, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie . . . I*, Haag 1952, str. 317. (». . . Z.B. Bewusstsein von einem blühenden Apfelbaum, dem hier in diesem Garten.«)

nome smislu odlučan značaj, ne samo u pogledu samoniklosti i sadržajnog bogatstva konkretnog doživljaja nego i u tome da li će aktualiziranje krenuti putem teorije ili prakse i kako će ta praksa, odnosno teorija, biti usmjerene: autentičnost umjetničkih, religioznih, moralnih, znanstvenistraživačkih i drugih pobuda zavisi prvenstveno od prastavno doživljenoga. Relacija svjestnost-predmetnost, koja se iz doživljajnog totaliteta eksplicira u međustavu znanja, razlučuje prastavno dane predmetnosti samo u njihovu negativitetu i predspoznajnom fenomenalnom postojanju. Međutim »gotovo čitav se svakidašnji život i ne kreće iznad njegove razine, . . . ali ne samo znanje većine individua, nego nužno i najveći dio znanoga što ga posjeduju i dublji svaštoznaci, ne prelazi uopće kakvoćom fenomenalni sloj međustava«⁹, te i relacija svjestnost-predmetnost na razini međustava još nema značaj spoznajne relacije karakterizirane bistvenim uvidom. Prema tome će i međustavnim predspoznajnim stavom oblikovane predmetnosti biti strukturalno i smisaono nepotpune: one se razlikuju od predmetnosti konstituiranih u pravom i potpunom smislu spoznaje. To razlikovanje proizlazi (po Vuk-Pavlovićevoj metodi) iz stupnjevanja smisla, a ne iz redukcionog ili nekog drugog otklanjanja. Usljed toga je moguće da sadržaji prastava i logička razlikovanja međustava imaju ulogu građe u sintetičkom zahvaćanju zrenja bistva. (U empiričkim znanostima, primjerice, to su »podaci« koji se koriste za konačno oblikovanje znanstvenih rezultata.)

Kako je prije rečeno, u Vuk-Pavlovića se podudara predmet i spoznati smisao, a (prema definiciji bistva) bistvo je onaj činitelj kojim se (u spoznaji kao zrenju bistva) konstituira to podudaranje. Smisao kao takav u sebi je jedinstven; ali to je kompleksno jedinstvo, proizašlo iz intencionalnog akta sinteze prastavnih i međustavnih momenata. Taj akt zrenja bistva odnosi se spram prastavnih i međustavnih dijelova doživljaja kao spram iskustvene građe koju osmišljava (kao što, primjerice, Kantove kategorije osmišljavaju iskustvo). Bezvremenost smisla, odnosno predmeta upućuje na njegovu transcendentálnost u značenju osmišljavajuće nadilaznosti činjeničnog područja. Predmetnost obuhvaćajući bistvo jest noema, proizašla iz noetsko-noematske relacije.

Ove značajke važe za predmetnost općenito, ukoliko se konstituira na razini bistva. U tome konstituiranju postoje, međutim, mnoge razlike, koje proizlaze iz različitog međusobnog odnošenja subjekta i objekta, odnosno svjesnosti i predmetnosti. Ponajprije, te se razlike izražavaju u zambiljnosnom karakteru predmeta, tj. u refleksu doživljajne funkcije na predmetu. Zambiljnosni karakter predmeta zavisi prvenstveno od prastava: da li će nas ono rascvalo stablo jabuke zadiviti blještavilom ljepote ili ćemo, ugledavši ga, imati pred očima korist od njegovih budućih plodova — zavisi upravo od te izvorne neposrednosti doživljaja. Dakako, bistveno zrenje će se u svakome slučaju

⁹ Sp. 28/29, napomena 8.

kretati različitim putovima te će i konstituirana predmetnost biti različita (umjetnina — poljoprivredno-znanstveni elaborat). Ako se funkcija postavlja prema predmetu tako da ukida svako uplitanje doživljajnog subjekta postizavajući čist racionalan smisao, oblikuje se predmet bez zazbiljnog karaktera (v. Sp., 43). To, dakako, može biti samo u čisto teorijskim nizovima predmetnosti. Takve su *predmetnosti formalne logike* i *matematike*; stoga te znanosti ostvaruju domet egzaktnosti za kojim i ostale empiričke¹⁰ znanosti teže i postizavaju ga utoliko više ukoliko u svojim postupcima primjenjuju logičke, odnosno matematičke metode.

Predmetnost koja pripada teorijskom nizu neke znanosti ima svoj bistveni identitet unutar kategorijalnog područja te znanosti, tj. unutar onog smisaonog jedinstva koje jednoznačno karakterizira tu znanost. Naprimjer, zelena boja lista (one jabuke) ima svoj bistveni identitet unutar kategorijalnog područja optike: to je elektromagnetsko zračenje određene frekvencije i kvantnih oznaka, a te bistvene osobine stoje u zakonskim vezama s ostalim dijelom vidljivog i nevidljivog elektromagnetskog spektra. Na taj način konstituira se određena zelena boja kao *predmetnost optike*. Međutim, kemičara će interesirati energetska svojstva onih (crvenih) zraka koje zeleni list upija proizvođači za život biljke važne kemijske procese i molekularne promjene; određivanjem tih promjena i veza konstituira se *predmetnost kemije*, a istraživanjem živih stanica u kojima se one zbivaju *predmetnost biokemije*; istraživanjem zakonitosti osmoze po kojima se mineralni sastojci dižu do lista oblikovat će se određena *predmetnost fizike* itd. Sve ove predmetnosti koje pripadaju kategorijalnim područjima posebnih empiričkih znanosti međusobno se razlikuju, ali se na temelju zakonitosti područnih kategorija može njihov bistveni smisao teoretski jednoznačno povezati. U toj povezanosti koristi *biologija* ta posebna istraživanja (uz još mnoga druga) za konstituiranje svojih kompleksnijih znanstvenih rezultata (koji uvijek ne moraju biti i značajniji), odnosno, kompleksnije oblikovanih predmetnosti svoga kategorijalnog područja. Tako već ovdje, na području empiričkih znanosti dolazi do izražaja Vuk-Pavlovićevo stanovište pluraliteta teoretskih određenja predmetnosti, no to je samo jedan dio njegove koncepcije te problematike.

Treba ovdje napomenuti principijelnu razliku između teoretski formiranih kategorijalnih područja u kojima se konstituira bistvo predmetnosti i kategorijalnog sloja u kojem se u vezi s potrebama prakse oblikuje stvar. U kategorijalnom sloju ukršta se više kategorijalnih područja, ali ne tako da bi se to ukrštanje ruko-

¹⁰ Termin »empiričke« u Vuk-Pavlovića se odnosi na iskustvene kao i na racionalne egzaktne znanosti, naime na sve one koje nastaju na temelju »empiričkog spoznajnog stava«. To su većinom posebne znanosti ali ima među njima i općih, kao što je *teorija predmeta* (opća znanost o predmetu, prema Meinongu).

vodilo teoretski određenim smislom odgovarajućih područnih kategorija, već se ono upravlja prema potrebama prakse. Hirovitost i nesigurnost svakodnevne prakse izražava se u nepotpunim odredbama stvari, te ona ne posjeduje jednoznačno određeno bistvo, već pokazuje onima koji joj u istraživačkoj intenciji pristupaju neodređeno mnoštvo različitih »strana«. Odatle principijelna nespoznatljivost stvari.

* * *

Dok se u empiričkom stavu spoznaje funkcija i predmet međusobno odnose kao dijelovi doživljaja, u metempiričkom stavu postaje intencionim predmetom doživljaj u njegovoj cjelovitosti. Funkcija i predmet međusobno se, dakle, ne odnose u vidu njihove empirički dane fenomenalne nezavisnosti u kojoj su suprotstavljeni, već u vidu metempiričke doživljajne nesamostalnosti tvoreći »predmet višega reda fundiran upravo ovim među sobom bistveno oprečnim korelatima doživljaja.«¹¹ U bistvu ovoga novog predmeta višega reda, tj. cjelovitog doživljaja, očituje se jedinstvo subjekta i objekta, naime funkcije i predmeta, koji su inače empirički suprotstavljeni. Riječ je, dakle, o kompleksiji strukturalno nadređenoj onoj prvoj u kojoj se, u empiričkom spoznajnom stavu, u zrenju bistva sintetiziraju prastav i međustav; intencioni predmet sačinjava sada upravo ta sinteza u njezinoj doživljajnoj nesamostalnosti: »Taj pak i takav oseban predmet višega reda, koji kao kompleksija koincidira s relacijom, u koju kao relata ulaze funkcija i predmet kao subjektivni i objektivni korelat doživljaja, smjet će se u protivštini prema empiričkome predmetu, kojim je fundiran, obilježiti kao metempirički predmet.«¹² Takva strukturiranost metempiričkog predmeta, u kojemu se bistvo konstituira smislom relacije subjekta i objekta, zahtijeva i poseban karakter funkcije koja se očituje kao toj relaciji superponirani subjekt metempiričkoga bistvenog zrenja; ona ishodi od »naročita akta koncentracije, zapravo filozofičke koncentracije; smjelo bi se štaviše s nešto opreza možda i reći, da se duhovno dno ovoga postavka ima u posljednju ruku tražiti u neke vrste intuiciji, dašto ne tako shvaćenoj, kao da bi bila skroz odvojena od svakoga mišljenja.«¹³ Intencionalni akt kojemu je subjekt ovako konstituirana funkcija teoretskog zrenja, a intencioni predmet cjelovitost doživljaja, sačinjava metempirički stav metempiričkog predmeta. Teoretski adekvatnim metempiričkim stavom formira se znanost metempirika. Vuk-Pavlović smatra da metempirički i empirički teoretski stav čine u metodskom i predmetnom pogledu najradikalnije razlike na spoznajnom području; stoga se i metempirika kao znanost radikalno razlikuje od empiričkih znanosti. Ove se, naime, istraživački usmjera-

¹¹ Sp. 172.

¹² L. c.

¹³ Sp. 173.

vaju na predmetnosti koje su fenomenalno dane kao dijelovi doživljaja, dok su metempirički intencioni predmeti doživljajni totaliteti. Njihov smisao, dakle, bitno zahvaća čovjeka i humanu problematiku. No premda pripada strukturalno kompleksnijim predmetnostima, metempirički smisao nije ipak uvijek i značenjski nadređen onome empiričkom. U nekim stavovima empiričkih znanosti, naime, smisao transcendirajućeg doživljaja putem kojega je otkriven; ovom transcendencijom smisla konstituiraju se objektivna područja koja su pojmovno određiva, ali se ne mogu doživljajno aktualizirati (najočitije je to, recimo, u atomskoj fizici, astrofizici, biokemiji itd.).

Metempiričke i empiričke predmetnosti međusobno se strukturalno i značenjski razlikuju, ali se jedne i druge konstituiraju apriornim intencionalnim aktom zrenja bistva, koje je njihovo noematsko žarište. Kao predmetnosti tog akta one su bezvremeni smisao, te se mogu smatrati transcendentanima, ako taj termin upotrebljavamo u značenju nadilaznosti zbilje s kojom su smislovito povezane.

Ukoliko pripada filozofičkoj spoznaji, metempirika se samosvjesno određuje kao spoznaja doživljajnih cjelina. Ali ima i takvih područja adekvatnog aktualiziranja metempiričkog stava koja nisu karakterizirana tom spoznajnom samosviješću, nego doživljajnom neposrednošću. Stablo rascvale jabuke u vrtu može za nas biti »stvar« koja nam pruža ugodnosti proljetnog odmora, ili pak postaje teoretskim predmetom nekoga našeg biokemijskog ili poljoprivrednog istraživanja. Ali u nekoj momentu može se desiti da svi ti posredovani empirički interesi nestanu za nas, obuhvaćeni velom ništavila — a ostane jedino rascvala krošnja u suncu koja ispunja naš ljepotni zor osmišljavajući njime doživljajni totalitet: funkcija percipiranja pomakla se od empiričke osjetilnosti prema metempiričkom stavu i u »viđenom« predmetu prevladao je njegov »zazbiljnosni karakter«. Vuk-Pavlović to naziva »upredmećena duševnost«: slijevanje duševnosti s bistvom osjetilno percipiranog predmeta u totalitetu estetskog doživljaja. Doživljaj se može iscrpsti u ugođaju vlastite duševno-duhovne imanencije, može prijeći u neko entuzijastičko djelovanje (Japanci hodočaste rascvalim trešnjama) ili se pak izraziti u umjetničkom stvaranju. U ovome posljednjem slučaju nastaje nov metempirički predmet, u m j e t n i n a.

Ovi »duhovni objektiviteti, kojima kao da je zaustavljen u neku ruku živi tok duševnosti, sapet u ustrajno vrijeme vječitoga »sad« tako, da se u takvoj svojoj objavi posredstvom svoga prikaza mogu ponoviti odnosno da hoće ponovljeno izazvati doživljaj, kojim je prikazana duševnost izvorno bila otkrivena, zahvaćena, komunikaciji namijenjena«¹⁴ tvore naročit skup predmetnosti koje, premda odvojene od doživljaja čiji su izražaj možda i milenijskim vremenskim razmakom, posreduju komunikacijom u njima upredmećene duševnosti u međuljudskom dušev-

¹⁴ Vuk Pavlović, P., *Duševnost i umjetnost*, Zagreb 1976, str. 139.

no-duhovnom događanju. U svojoj prostorno-vremenskoj objektiviranosti, odvojena od doživljaja, umjetnička djela ipak zahtijevaju da im pristupimo metempiričkim stavom bistvenog zrenja jer je tek tako moguće da dođe do suzvučka duševnosti te da promatrač u duhu osluhne »*pritajen pjev . . . što bitan lebdi iznad zamjećaja.*«¹⁵

* * *

Vidljivo je da se metempiričke predmetnosti, kao kompleksije, strukturalno temelje na empiričkima, koje kao dijelovi doživljaja čine njihova inferiora. Tako su i u sastav umjetničkog djela ugrađeni razni prostorno-vremenski i osjetilni (boje, zvukovi itd.) činitelji, koji svojim kombinacijama fundiraju smisaonost umjetnine, odnosno, njezino osobito bistvo. Umješnost postavljanja tih kombinacija sačinjava tehničku komponentu u nastajanju umjetnine. Premda ne ulazi u bistvo umjetnine, ta komponenta empirički omogućuje njezin nastanak i prostorno-vremensko trajanje.

Analogno tome, humane znanosti svojim bitnim smislom pripadaju metempirici, ali se kao na pomoćne znanosti oslanjaju na empirička istraživanja, čije rezultate osmišljaju iz svoga nadređenog smisaonog središta. Na taj način empiričke znanosti metodski i sadržajno bivaju uvrštene u kompleksnija istraživanja humane problematike. Time se omogućuje, umjesto izoliranja u transcendentno područje »čiste svijesti«, da problematika čovjeka bude razmatrana u realnim vezama sa svim onim istraživačkim granama koje po svojoj prirodi utemeljuju njezinu kompleksniju smisaonost. Princip hijerarhičnosti smisla, koji Vuk-Pavlović metodski ugrađuje u svoja razmatranja, sprečava da pritom dođe do ispreplitanja ili inverzija, odnosno do reduciranja istraživačkih područja koja upravo, ako se povezanost s njima održava, mogu razmatranu problematiku svestranije i bitnije rasvijetliti.

Teorija strukturalnog i značenjskog pluraliteta predmetnosti, koja proizlazi iz Vuk-Pavlovićeva metodskog razlikovanja stupnjeva doživljajem danog smisla, pruža, prema tome, suštinske prednosti u istraživanju kako empirički-egzaktno tako i humane problematike.

Radi jasnoće, nadodajem ovdje pregled tog pluralitetnog poimanja predmetnosti (ukoliko je riječ o teoretskom formiranju predmeta tj. izostavljajući ovdje »stvar« koja se formira prema potrebama prakse): *Predspoznajni stadij:*

- a) neodređena pozitivnost prastavno doživljenih predmetnosti;
- b) negativno određene predmetnosti međustava znanja.

Razina spoznaje:

¹⁵ Isto, str. 9 (sonet na početku knjige).

- c) Spoznati predmet konstituiran bistvenim zrenjem: *n o e m a*.
 (odatle se formiranje predmeta diferencira u dvije grane:)
 c₁) empirički predmet;
 c₂) metempirički predmet.

U zavisnosti od smisaone uloge različitih dijelova doživljaja (kao što su, osobito, »zazbiljnosni karakter« i prastavna uvjetovanost doživljenoga) predmet se različito formira. U teoretski adekvatnim stavovima empirički predmet dohvaćen je empiričkom funkcijom, a metempirički metempiričkom; ali iz vanteonijskih pobuda nastaju nekritička ispreplitanja tih stavova, što često daje povod nepotrebnim komplikacijama unutar filozofijske i znanstvene problematike.

PREDMETNOST U VUK—PAVLOVIĆEVOJ FILOSOFIJI

Sažetak

U znanstvenom istraživanju neophodno razlikovanje činjeničnih danosti i smisla koji čovjek pronalazi izvodi Vuk-Pavlović realistički usmjerenom fenomenološkom analizom doživljaja. Predspoznajni slojevi, prastav i međustav, fundiraju aprioran sintetički akt zrenja bistva (*Wesensschau*) kojim se, kao veza činjenice i smisla, konstituira bistvo (eidos). Pritom je izražena stupnjevitost: bistvo se strukturalno i smisaono temelji na predspoznajnim slojevima, kao na građi koju osmišljava. U tumačenju bistva kao kompleksije u kojoj su prastav i međustav inferiora služi se Vuk—Pavlović Meinongovom teorijom predmeta. Njegov analitički pristup doživljaju kao i osmišljavajući sintetički zahvaćaji srodni su Husserlu, s tom razlikom što Vuk-Pavlović preciziranje fenomenološki-znanstvenog područja ne izvodi metodskim postuliranjem transcendentnosti čiste svijesti, već spomenutim stupnjevanjem smisla, održavajući na svim stupnjevima istraživanja vezu bistvenih određenja i zazbiljnosti.

Tako dobiva pluralitet određenja predmeta, diferentan u poimanju filozofijske problematike kao i u znanstvenom istraživanju, osobito u tumačenju međusobnih odnošenja egzaktnih, empiričkih i humanih znanosti.

OBJECT IN VUK-PAVLOVIĆ'S PHILOSOPHY

Summary

The distinction of factual givenness and sense discovered by man — the distinction which is indispensable in scientific research — Vuk Pavlović deduces from a realistically oriented phenomenological analysis of experiences. The precognitive shifts, primordial and intermediate propositions,

are a grounding for the *a priori* synthetic act of *Wesensschau* by means of which the *eidōs* is constituted as a connection of fact and sense. As a result a sequence of degrees is expressed: in terms of structured and sense the essence is founded on the precognitive shifts, as a material that guarantees the sense of it. In his explanation of the essence as *complexity* in which the primordial and intermediate propositions are *inferiora*, Vuk Pavlović makes use of Meinong's theory of object. His analytic approach to the experience and his sense-making synthetic access are related to Husserl's, with the difference that Vuk—Pavlović does not infer the accuracy of the phenomenological field postulating methodically the transcendental of the pure consciousness, but giving the above mentioned degrees of sense and maintaining at each degree the connection of essential determinations and reality.

So he gains the plurality of object determination, relevant to the understanding of the philosophical problems and to the scientific research as well, especially to the interpretation of the mutual relationship of exact, empirical and human sciences.